

Received/ Makale Geliş Tarihi 12.07.2024
Published /Yayınlanma Tarihi 31.10.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8 (47)
pp / ss 1260-1269

Research Article/Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.14020743
Mail: editor@pejoss.com

Dr. Göksel Çelebi

<https://orcid.org/0000-0001-8855-8284>

Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kırıkkale / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Çağlar Karaman

<https://orcid.org/0000-0003-2832-582X>

Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, Kırıkkale / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Doç. Dr. İbrahim Bozacı

<https://orcid.org/0000-0002-9584-6126>

Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, Kırıkkale / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Yüksek Enflasyon Ortamında Panik Yatırım ve Yatırımları Kaçırma Korkusunun Bireysel Yatırım Performansına Etkisinin İncelenmesi

Examining the Effects of Panic Investment and Fear of Missing Out the Investments on Individual Investment Performance in a High Inflation Environment

ÖZET

Varlıkların değer kazandığı ve birikimlerin değer kaybedebildiği yüksek enflasyon ortamında bireysel yatırım performansı, insanların refahını önemli düzeyde etkileyen bir faktördür. Bireysel finansal yönetim literatüründe, bireylerin yatırım kararlarının ön yargılardan etkilenebildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise paniğe dayalı kararlar ve yatırımları kaçırma korkusunun enflasyon ortamında bireysel yatırımcı performansını etkileyebileceği fikri ileri sürülmektedir. Nitekim duyguların tüketici gibi pek çok farklı bağlamda insan davranışları üzerinde etkili olduğunu araştırmalar göstermektedir. Araştırma kapsamında, belirtilen değişkenler arası ilişkiler Kırıkkale ilinde kolayda örnekleme yöntemiyle toplanan birincil verilere dayalı gerçekleştirilen bir saha araştırmasıyla test edilmiştir. Elde edilen verilerin analizi neticesinde, yüksek enflasyon ortamında bireysel yatırım performansını; panik yatırımın panikle alış satış boyutunun ters yönde etkilediği, diğer taraftan yatırımları kaçırma korkusunun ise pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Panik yatırımın panikle alamama satamama boyutunun ise bireysel yatırımcı performansını anlamlı düzeyde etkilemediği belirlenmiştir. Kısaca ifade edilen duyguların ve buna dayalı kararların, bireysel yatırım performansında önemli değişkenler olabileceği fikri desteklenmiştir. Son olarak, araştırmacılara öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Panik yatırım, kaçırma korkusu, bireysel yatırım performansı, enflasyon

ABSTRACT

In a high inflation environment where assets gain value and savings lose value, individual investment performance is a factor that significantly affects people's well-being. In the individual financial management literature, it is observed that individuals' investment decisions can be affected by prejudices. In this study, it is suggested that panic-based decisions and fear of missing out on investments can affect individual investor performance in an inflation environment. Indeed, studies show that emotions affect human behaviour in many different contexts like consumer. Within the scope of the research, the relationships between the specified variables were tested with a field study conducted in Kırıkkale province based on primary data collected by convenience sampling method. As a result of the analysis of the obtained data, it was determined that in a high inflation environment, individual investment performance was affected by the "panic buying and selling" dimension of panic investment in the opposite direction, while the fear of missing out on investments positively affected it. It was determined that the "not being able to sell and buy with panic" dimension of panic investment did not significantly affect individual investor performance. In short, the idea that emotions and emotion based decisions can be important variables in individual investment performance was supported. Finally, suggestions were developed for researchers.

Keywords: Panic investment, fear of missing out, individual investment performance, inflation

1. GİRİŞ

Yüksek enflasyon ortamı, insanların önemli finansal zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Türkiye’de ise son yıllarda yaşanan yüksek enflasyon ortamı da, birikim ve gelirlerini etkin yönetemeyenlerin önemli kayıplar yaşamasına sebep olmuştur. Örneğin konut fiyatları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) verilerine göre 2020 yılı ikinci çeyreği konut metrekare fiyatı 3.464 TL iken, 2024 yılı ikinci çeyreği 32.433 TL olmuştur (TCMB, 2024). Bu şartlar altında bireysel yatırımcıların üstlenen riskleri bertaraf edebilmek ve yüksek enflasyondan korunabilmek amacıyla düşük riskli yatırımlara yönelmeleri mümkündür (Aksoy & Topcu, 2013). Bu şekilde yüksek enflasyon ortamında, enflasyondan arındırılmış reel kazanç, pozitif veya yüksek olabilmektedir (Ünal, 2021). Ancak, bireysel yatırımcılar sık sık rasyonel risk yönetimi yapamamakta ve birikimleri değer kaybedebilmektedir. Nitekim konut ürünü örneğinde, fiyatların dokuz kattan fazla artış yaşandığı bir durumda, bireysel yatırım performansı, birikim ve gelirin satın alma gücünü koruması ve insanların yaşam standartlarını devam ettirebilmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu noktada, bireysel yatırım performansını etkileyen faktörlerin anlaşılması için gerçekleştirilecek araştırmaların, yazına ve insanların finansal iyi oluşuna katkı sağlaması beklenebilir.

Duyguların yatırım kararlarındaki rolü ve bireysel yatırım performansına etkisi üzerine saha araştırmalarına dayalı bulgular kısıtlıdır. Her ne kadar geleneksel finans modellerinde yatırımcıların mantıklı olduğu ileri sürülse de güncel davranışsal finans yaklaşımında, özellikle finansal kriz gibi dönemlerde rasyonel olmayan davranışlar sergileyebildiği (Rizvi & Fatima, 2015), finansal piyasaların sadece rasyonel davranışlara dayalı olarak oluşmadığı (Statman, 1999), bireylerin duygular gibi psikolojik yapılardan etkilenerek veya irrasyonel yatırım davranışları sergileyebildiği anlayışı kabul görmektedir (Charles & Kasilingam, 2015). Örneğin öngörülen pişmanlık ve gurur gibi duygulara dayalı ortaya çıkabilen davranış olarak kazançlı yatırımları erken, zararda olan yatırımları geç realize etme olarak ifade edilen konum etkisi (disposition effect), her türden yatırımcıda yaygın şekilde gözlemlenebilen bir olgudur (Bashall, 2014). Bu araştırmada, disposition etkisinden farklı ve daha geniş kapsamlı bir olgu olarak panik yatırımcı davranışı konu alınmaktadır. Nitekim yatırımcılar özellikle panik duygusuna dayalı olarak kazançlı yatırımları erken olduğu gibi geç de realize edebilmekte veya zararda olan yatırımları ise geç olduğu gibi erken de realize edebilmekte ve finansal olarak zarar görebilmektedir. Ancak paniğe dayalı yatırım kararlarına ilişkin bulgularla karşılaşmamaktadır.

Kaçırma korkusu ise daha çok medya kullanımı ve tüketici davranışları alanlarında dikkat çekmesine karşın, bunun yatırımcılara etkilerine ilişkin bulgular da kısıtlıdır. Ancak özellikle değer değişimlerinin olduğu yüksek enflasyon ortamında, kaçırma korkusunun finansal kararları etkilemesi beklenebilir. Bu araştırma ile yüksek enflasyon ortamında panik yatırım davranışları ve yatırımları kaçırma korkusunun, bireysel yatırım performansına etkisi incelenerek, konuyla ilgili yazındaki boşluğun giderilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

2. BİREYSEL YATIRIM PERFORMANSI

Bireysel yatırım performansı; yatırımların beklentileri karşılması, pazardaki getiriye yakın veya daha fazla getiri elde etme ve yatırımlardan memnun olma olarak ifade edilmektedir (Cao vd., 2021). Bu noktada yatırım fonlarının performansı finansal iktisat alanında araştırılan bir konu olsa da yatırımların önemli bir kısmı bireysel yatırımcılar tarafından gerçekleştirilmekte ve bu performansa ilişkin araştırmaların yetersiz olduğu belirtilmektedir. Ancak bireysel yatırımcılar, hisse senetlerini daha sık alıp satabilmekte, portföylerini hızla değiştirebilmekte, küçük ve riskli hisse senetlerine yatırımlar yapabilmekte ve neticede düşük performans sergileyebilmektedir (Barber & Odean, 2000). Araştırmalar bireysel yatırım performansının; sezgiler (kendine aşırı güven, önceki performansa çapalama, bilgiye ulaşılabilirlik vb.) (Abdin vd., 2017), beklentiler (kayıptan kaçınma, pişmanlıktan kaçınma vb.), sürüleşme (diğerlerini takip etme), pazar (oynaklıklar vb.) (Cao vd., 2021), kişilik özellikleri (uyumluluk vb.) (Akhtar & Das, 2020), sosyal etki (Akhtar vd., 2018) gibi birçok değişkenden etkilenebildiği göstermektedir. Bu araştırmada ise panik duygusuna dayalı finansal kararların ve kaçırma korkusunun, bireysel yatırım performansına etkisi sorgulanmaktadır.

3. PANİK YATIRIM DAVRANIŞI ve YATIRIMLARI KAÇIRMA KORKUSU

Yatırım araçlarının tamamı yatırımcılar için her zaman risk içermektedir. Yatırım yapılırken dikkat edilmesi gereken konu kabul edilebilir seviyede riski göze alarak en yüksek oranda getiriyi elde edebilmek, başka bir ifadeyle beklenen getirinin en düşük risk seviyesinde elde edilebilmesidir. En uygun risk-getiri dengesinin yakalanabilmesi ile yatırımcıların performansı olumlu yönde etkilenecektir (Dağlı vd., 2008). Ancak yatırımcılar her zaman, risk ve getiri dengesini gözetererek değil, sezgi veya duygularına dayalı

olarak ta yatırım kararları alabilmektedir. Bu noktada, panik duygusuna dayalı bireysel yatırım kararlarının yazında yeterince incelenmediği görülmektedir.

Rasyonel olmayan karar alma süreçlerinden biri ve kontrol ihtiyacını karşılamaya yönelik bir tepki olarak ifade edilen panik yatırımcı davranışı (Johnsson vd., 2002); diğerlerinin davranışlarının gözlenmesi (Kiss, vd., 2014), risk tercihleri, risk algılamaları ve piyasa oynaklıklarıyla yakından ilişkilidir (Wendel, 2018). Finansal piyasa oynaklığının yüksek olduğu dönemlerde paniğe dayalı aşırı alım ve satım davranışları (diğer bir ifadeyle çılgınca alım satımlar), bireysel yatırımların değer kaybetmesine neden olabilmektedir. Bu noktada panik yatırım kararları, yoğun ve olumsuz bir duygu olarak panik veya korkuya dayalı kararları kapsamaması itibarıyla; sezgisel olan aşırı alım satım (over trading), zarar kes, konum etkisi (disposition effect) ve kayıptan kaçınma gibi sezgisel karar verme eğilimlerden farklılaşmaktadır. Buna göre sezgisel yatırım kararları bireyler tarafından yatırım stratejileri olarak kullanılabilen ve örneğin panik kararların tersi olarak finansal pazarı terk etmeye neden olabilmektedir (Elkind vd., 2022).

Sezgisel yatırımcı davranışları arasında ifade edilen konum etkisi, karlı yatırımları kısa sürede satma ve zararda olanları tutma eğilimidir. Bu durum, insanların satın alma fiyatı referans alındığında değer azalması olduğunda risk arama, kazanç olduğunda ise riskten kaçınma eğiliminde olmasıyla açıklanabilmektedir (Weber & Camerer, 1998). Diğer taraftan zarar kes yapma ve kar artarken devam etme hisse senedi alım satımlarında verilen önemli önerilerdendir (Kaustia, 2010). Diğer bir ifadeyle konum etkisi; bireysel yatırımcıların kayıplarını realize etmede gecikmesi veya kazançlarını realize etmede aceleci karar almasıdır. Nitekim Beklenti Teorisi'ne (Prospect Theory) göre bireyler kazançları satmaya ve kayıpları sürmeye eğilimlidir. Çünkü zararda olan bir yatırımın satılması, yanlış bir değerlendirme yapıldığı ve pişmanlık (regret) duygusu yaşama anlamına gelirken, diğer taraftan kazançta olan bir yatırımın elden çıkarılması ise gurur (pride) yaşamaya ilişkilidir. Ayrıca kaybın realize edilmesi öz kontrol eksikliğiyle ilişkilendirilebilir, zararın devam ettirilmesi öz kontrol yeterliliği olarak ta değerlendirilebilmektedir (Shefrin & Statman, 1985). Neticede bu durumlar, yatırımcıların performansını ve refahını olumsuz etkileyebilmektedir (Shefrin, 2007).

Panik yatırım davranışı ise, panik veya korkuya dayalı olarak zararda olan yatırımları devam ettirme ve karda olan yatırımları erken elden çıkarma davranışından daha fazlasını kapsar. Zira bireyler zararda olan yatırımlarını panikle bir an önce satıp nakde çevirebilir veya konum etkisinde olduğu gibi satmama kararı paniğe dayalı olarak verebilir. Diğer taraftan karda olan yatırımları konum etkisinde olduğu gibi bir an önce satma kararı verebilir ancak bunu karın azalacağı korkusuyla da yapabilir. Ayrıca yatırımcı daha fazla yükselişleri yakalayamama korkusuyla da karda olan finansal varlıkları elde tutabilir. Kısaca panik yatırım davranışı, genelde anlık paniğe dayalı verilen tüm finansal kararları (alım, satım, almama, satmama) kapsar.

Nitekim çoğu insan için yatırımlar özellikle kayıp veya zarar durumlarında endişe kaynağı (Dar & Hakeem, 2015) ve stresli deneyimler olarak ifade edilmekte, bu duygu yatırımcıların kararlarını etkileyebilmektedir (Chu vd., 2014). Bu durum davranışsal bir önyargı olan kayıptan kaçınma (Arora & Kumari, 2015) olarak kesin kazançla karşılaştığında riskten kaçınma, kesin bir kayıpla karşılaştığında risk alma ve zarar eden yatırımları satmayıp karda olanları kolayca satma gibi anlamları kapsar şekilde kullanılabilir (Kaur vd., 2023). Kayıptan kaçınmanın, yatırımcıların risk alma becerisini olumsuz etkilediği (Arora & Kumari, 2015) ve sık sık yanlış yatırımlar yapmasına neden olduğu görülmektedir (Gupta & Shrivastava, 2022). Bu gibi sezgisel eğilimler, her ne kadar ilişkili olsa da panik duygusuna dayalı yatırım davranışlarını kapsamamaktadır.

Pazarlama ve tüketici davranışları alanında ise önemli değişkenlerden biri olarak incelenen ve salgın gibi belirli kriz dönemlerinde artan bir davranış olarak panik satın alma (Yuen vd., 2022; Sherman vd., 2021, Rajkumar, 2021) tüketicilerin korku ve paniğe dayalı ürün satın alma davranışlarını açıklamak için kullanılmaktadır (Tsao vd., 2019; Lins & Aquino, 2020). Bu araştırmada ise panik yatırım davranışı, paniğe dayalı finansal varlıklara ilişkin kararlar olarak kavramsallaştırılmaktadır. Nitekim tüketicilere benzer şekilde, yatırımcıların paniğe dayalı finansal kararlar verdiği gözlenmektedir.

Araştırmanın diğer bir temel değişkeni ise yatırımları kaçırma korkusudur. Daha çok sosyal ağlardaki ilişkiler bakımından incelenen ve buradaki gelişmeleri takip edememeden kaygılanma anlamında kullanılan bir değişken olan kaçırma korkusu (Przybylski vd., 2013), özellikle daha fazla kazanç arayışında olan yatırımcılar için (Kang vd., 2020); finansal bakımdan diğer yatırımcıların pazarda yaptıklarını kaçırma (Hershfield, 2020), potansiyel yatırım fırsatlarını kaçırmaktan korkma gibi anlamlara gelmekte ve yatırım kararlarını etkileyebilmektedir (Gupta & Shrivastava, 2022).

4. HİPOTEZ GELİŞTİRME

4.1. Panik Yatırım Davranışının Bireysel Yatırım Performansına Etkisi

Konum etkisi üzerine gerçekleştirilen araştırmalar panik yatırım kararlarının, bireysel finansal performansı olumsuz etkileyeceği hakkında fikir vermektedir. Nitekim zararda olan yatırımları elde tutma ve karda olanları erken elden çıkarma anlamına gelen konum etkisinin; zarar realizasyonu fırsatlarını kaçırma, alternatif kazançlardan mahrum kalma (Shefrin, 2007), yatırımcı pişmanlığı yaşama (Fogel & Berry, 2010) ve kazançlarının azalmasıyla (Bashall, 2014) ilişkili olabildiği görülmektedir. Yatırımcıların konum etkisine benzer şekilde, panik duygusuna dayalı olarak bir an önce yatırım kararı alması ya da karda veya zararda olan yatırımları bu duyguya dayalı olarak elden çıkarmasının, finansal performansı olumsuz etkileyeceği hakkında fikir vermektedir. Örneğin, bilinçli zarar kes amacıyla olmasa da panik duygusuna dayalı olarak zararda olan yatırımları bir an önce satma, bilinçli kar realizasyonu amacıyla olmasa da karda olanları daha fazla yükselişlerden faydalanılamayacağı korkusuyla satmama mümkündür. Ancak bu kapsamdaki paniğe dayalı yatırım kararlarının bireysel yatırım performansına etkisine yönelik kanıtlara ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda piyasa bilgileriyle örtüşmeyen duygusal bir tepki olan panik, istenmeyen sonuçlara neden olabilen önemli olumsuz duygulardan biridir (Charles & Kasilingam, 2015). Özellikle finansal kriz dönemlerinde panik yatırımcı davranışları sık sık görülmekte (Kwak, 2022) ve bu finansal krizleri derinleştirmektedir (Goldstein, 2013; Shiller, 1987). Ancak daha çok satış davranışlarıyla ilişkilendirilen panik yatırım davranışı (Huynh & Xia, 2023), özellikle hisse yatırımlarının ve hisse piyasaları getirilerinin azalması (Naseem vd., 2021) ve ani piyasa fiyat düşüşlerinin nedenleri arasında görülmektedir. Örneğin COVID 19 salgınının neden olduğu panik satışlar finansal piyasaların önemli kayıplar yaşaması, bireylerin varlıklarının değer kaybı (Ashtiani vd., 2021), vadeli mevduat gibi daha getiri garantili yatırım seçeneklerini tercih etme ve finansal amaçları göz ardı etme gibi durumlarla ilişkilidir (Wendel, 2018). Kısaca panik satışların finansal kayıpları artırdığını gösteren bulgular, panik yatırım davranışlarının bireysel yatırım performansını negatif etkileyebileceği fikrini desteklemektedir. Ancak bu araştırmada, paniğe dayalı yatırım sadece satışla ilişkilendirilmek yerine, finansal varlıkları paniğe dayalı alma, satma, almama veya satmama kararlarını da kapsar şekilde kullanılması tercih edilmektedir. Zira yatırımcılar tarafından sadece paniğe dayalı finansal satışlar yapılmamakta, diğer belirtilen kararlar da verilebilmektedir. Buna göre, paniğe dayalı yatırım kararları alınmasının, bireysel yatırım performansına etkisinin araştırılmaya değer olduğu düşünülmekte ve araştırmanın birinci hipotezi ileri sürülmektedir:

H1: Yüksek enflasyon ortamında panik yatırım kararları, bireysel yatırım performansını negatif etkiler.

4.2. Yatırımları Kaçırma Korkusunun Bireysel Yatırım Performansına Etkisi

Bulgular yetersiz olsa da, davranışsal finans alanında kaçırma korkusunun, yatırımcıları (daha fazla kazanma arzusu, kayıptan kaçınma, stoklama/herding vb.) etkileyebileceği görülmektedir (Güngör vd., 2022). Finansal yatırımlarla ilgili gelişmelerden haberdar olmamaktan hayal kırıklığına uğrama veya yatırım fırsatlarıyla ilgili bilgileri kaçırmaktan rahatsız olma gibi anlamlara gelen bu duygunun, risk toleransını artırdığını (Gerrans vd., 2023) ve riskli (kripto para vb.) yatırım kararlarıyla ilişkili olduğunu gösteren bulgular vardır (Kaur vd., 2023). Örneğin Shiva vd.'nin (2020) araştırmasında, yatırım bilgisini kaçırma korkusunun, yatırım kararlarıyla (gün içi alım satımlar/intraday trading, çeşitlendirme, haftalıkta artan hisselerle yatırım vb.) pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Shiva vd., 2020). Argan vd.'nin (2023) araştırmasında ise genel kaçırma korkusunun, yatırım ilgilenimi (involvement), katılımı (engagement) ve bunlar dolayısıyla yatırım memnuniyetini etkilediği sonucuna varmıştır (Argan vd., 2023). Gupta & Shrivastava'nın (2022) nicel araştırmasında ise finansal yatırımlarla ilgili kaçırma korkusunun, yatırım memnuniyetini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir (Gupta & Shrivastava, 2022). Buna göre araştırmanın ikinci hipotezi ileri sürülmektedir:

H2: Yüksek enflasyon ortamında yatırımları kaçırma korkusu, yatırım performansını pozitif etkiler.

5. YÖNTEM

Araştırma hipotezlerini test etmek üzere betimsel saha çalışması niteliğinde olan çalışma kapsamında, anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Kırıkkale ilinde yatırım kararları alan 309 kişiden birincil veriler toplanmıştır. Araştırma anketinde; bireysel yatırım performansı, panik yatırım davranışları, yatırımları kaçırma korkusu değişkenlerine yönelik ölçek maddeleri ve demografik özelliklere ilişkin sorular yer almaktadır. Yaşanılan yüksek enflasyon ortamında bireysel yatırım performansını ölçmek üzere hazırlanan dört madde için Chu vd. (2014), Cao vd. (2021), Akhtar vd.'nin (2018) çalışmalarından

uyarlama yapılmıştır. Yüksek enflasyon ortamında yatırımları kaçırma korkusu değişikene yönelik ölçek maddelerini hazırlamada Kaur vd. (2023), Gupta & Shrivastava (2022), Laungratanamas & Nuangjamnong'un (2023) çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu iki ölçek, katılma düzeylerine yönelik 5'li Likert formundadır (1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle katılıyorum). Panik yatırımcı davranışlarını ölçmek üzere hazırlanan sekiz madde için ise yazındaki Yuen vd. (2022), Byun & Sternquist (2008), Razzak & Yousaf (2022), Lins & Aquino (2020), Chu vd. (2014), Kaur vd. (2023), Charles & Kasilingam (2015), Shefrin & Statman (1985), Fogel & Berry'nin (2010) araştırmalardan yararlanılmıştır. Araştırmada panik yatırım davranışı, panik duygusuna dayalı olarak yatırımcıların vermiş olduğu alma, satma, almama veya satmama kararlarını kapsar şekilde kullanılmıştır. Bu ölçeğin yanıt seçenekleri davranış sıklığına yönelik 5'li Likert formundadır (1. Hiçbir zaman, 2. Nadiren, 3. Ara sıra, 4. Sık sık, 5. Her zaman).

Online anket aracılığıyla kolayda örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmaya 309 kişi katılım sağlamıştır. Katılımcıların % 40,8'inin kadın, % 59,2'sinin erkek olduğu, yaş bakımından en az 20-27 yaş grubu olmak üzere farklı yaş gruplarına göre dengeli bir dağılım olduğu, eğitim düzeyi bakımından katılımcıların % 28,8'inin ön lisans ve altında, % 35,6'sının lisans düzeyinde ve % 35,6'sının yüksek lisans ve üstü düzeyinde olduğu görülmektedir. Çalışma durumu bakımından ise katılımcılar% 48,2'lik oranla kamu çalışanı, % 16,5'lik oranla özel sektör çalışanıdır.

Tablo 1. Demografik Özellikler

	Q	%
Kadın	126	40,8
Erkek	183	59,2
Toplam	309	100,0
Yaş		
20-27	44	14,2
28-35	73	23,6
36-43	76	24,6
44-50	64	20,7
51 ve üstü	52	16,8
Toplam	309	100,0
Eğitim		
Lise ve altı	39	12,6
Ön lisans	50	16,2
Lisans	110	35,6
Yüksek lisans ve üstü	110	35,6
Toplam	309	100,0
Çalışma durumu		
Çalışmıyor	37	12,0
Ticaret/Serbest	27	8,7
Kamu çalışanı	149	48,2
Özel sektör çalışanı	51	16,5
Emekli	19	6,1
Diğer	26	8,4
Toplam	309	100,0

5.1. Geçerlilik, Güvenilirlik ve Normal Dağılım Analizleri

Araştırma değişkenlerinin geçerlilik durumlarını incelemek üzere açıklayıcı faktör analizleri, güvenilirliklerini incelemek üzere Cronbach Afla güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiş ve normal dağılımlarını değerlendirmek üzere çarpıklık ve basıklık değerleri göz önüne alınmıştır. Bireysel yatırım performansı değişkenini ölçmek üzere hazırlanan maddelere yönelik gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizine göre KMO katsayısı 0,812 ve Bartlett değeri anlamlı olarak tespit edilmiş, verinin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır. Buna göre öz değeri 2,905 olan ve toplam varyansın % 72,617'sini açıklayan tek faktör tespit edilmiştir. Ölçeğin Alfa güvenilirlik katsayısı da 0,873 olarak belirlenmiştir. Ayrıca değişkenin çarpıklık değeri 0,501 ve basıklık değeri -0,571 olarak tespit edilmiş ve değişkenin normal dağılım varsayımını sağladığı kabul edilmiştir.

Bireysel yatırım performansı değişkeni ortalamasının 5'li Likert ölçüm düzeyinde (1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle katılıyorum) 2,4393 olarak katılımcıların yatırım performansı bakımından katılmama düzeyine yakın olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşanan yüksek enflasyon ortamında algılanan yatırım performanslarının düşük olduğu ifade edilebilir. Daha spesifik olarak katılımcıların satın alma güçlerini koruyamadıkları, amaçladıkları veya piyasa ortalamasından yüksek getiriye ulaşamadıkları ve finansal kararlarından memnun olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Bireysel Yatırım Performansına Yönelik Faktör Analizi

Bireysel yatırım performansı	Faktör Yükleri
Yüksek enflasyon ortamında yaptığım finansal yatırımlarla birikimlerimin satın alma gücünü korudum/artırdım	,873
Yüksek enflasyon ortamında finansal yatırımlarımda amaçladığım getirilere ulaştım	,870
Yüksek enflasyon ortamındaki finansal kararlarımdan memnunum	,847
Yüksek enflasyon ortamında yatırımlarımın getirisi, piyasa getiri ortalamasından iyidir	,819
Özdeğer: 2,905, Açıklanan Varyans: % 72,617, Ortalama: 2,4393, Çarpıklık: -0,501, Basıklık: -0,520, Alfa: 0,908	

Yatırımları kaçırma korkusu değişkenine yönelik gerçekleştirilen faktör analizine göre ise KMO katsayısı 0,782 ve Bartlett değeri anlamlı olarak bulunmuştur. Buna göre ölçek maddeleri özdeğeri 2,589 olan ve toplam varyansın % 64,736'sını açıklayan tek faktör altında toplanmıştır. Ayrıca değişkenin çarpıklık değeri -0,187 ve basıklık değeri -0,545 olarak belirlenmiş ve verinin normal dağıldığı varsayılmıştır. Bunların yanında ölçeğin Alfa güvenilirlik katsayısı da 0,817 olarak belirlenmiştir.

Yatırımları kaçırma korkusu değişkeni ortalamasının katılma düzeyine yönelik Likert ölçüm düzeyinde 3,0866 olarak kararsızlık düzeyinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların, yatırım fırsatlarını kaçırma ve ilgili gelişmeleri takip edememekten kaynaklı korkuları yüksek veya düşük değildir.

Tablo 3. Yatırımları Kaçırma Korkusuna Yönelik Faktör Analizi

Yatırımları kaçırma korkusu	Faktör Yükleri
Yatırım fırsatlarını kaçıracağımı düşünerek rahatsız olurum	,855
Yatırımlarımın değerindeki değişimleri (artış veya azalışları) takip edemediğimde kaygılanırım	,850
Yüksek getiri sağlayan finansal seçenekleri (hisse senedi, kripto para vb.) kaçırmaktan korkarım	,778
Yatırımlarımla ilgili gelişmeleri/haberleri takip etmediğimde endişelenirim	,729
Özdeğer: 2,589, Açıklanan Varyans: % 64,736, Ortalama: 3,0866, Çarpıklık: -0,187, Basıklık: -0,545, Alfa: 0,817	

Panik yatırım davranışını ölçmek üzere hazırlanan 8 maddeye yönelik gerçekleştirilen faktör analizine göre, KMO katsayısı 0,879 ve Bartlett değeri anlamlı olarak bulunmuştur. Buna göre toplam varyansın % 70,543'ünü açıklayan iki faktör elde edilmiştir. Faktörler içerdiği maddelerin hazırlanış amaçlarına göre birinci faktör “panikle alış satış” ve ikinci faktör “panikle alamama satamama” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 4. Panik Yatırım Davranışına Yönelik Faktör Analizi

	Faktör Yükleri
1. Faktör: Panikle alış satış	
Zararda olan yatırımlarımı daha fazla zarar etme korkusuyla hemen satma kararları aldım	,890
Karda olan yatırımlarımı karı kaybetme korkusuyla satma kararları aldım	,863
Karda olan yatırımlarımı alternatif yatırımları kaçırmamak için anlık satma kararları aldım	,849
Zararda olan yatırımlarımı alternatif yatırımları kaçırmamak için panikle satma kararları aldım	,842
Beklemediğim sonuçlarla (zarar etme vb.) karşılaşma korkusuyla anlık alış satışlar yaptım	,773
Kayıplarımı telafi edememe korkusuyla anlık finansal alış satışlar yaptım	,674
Özdeğer: 4,5, Açıklanan Varyans: 56,254, Ortalama: 2,0129, Çarpıklık: 0,538, Basıklık: -0,520, Alfa: 0,908	
2. Faktör: Panikle alamama satamama	
Karda olan yatırımlarımdan daha fazla kar elde edebilme kaygısıyla satmama kararları aldım	,910
Finansal varlıkların değerinin düşeceği korkusuyla almama kararları aldım	,768
Özdeğer: 1,143, Açıklanan Varyans: 14,289, Ortalama: 2,6311, Çarpıklık: -0,076, Basıklık: -0,977, Alfa: 0,647	

6. HİPOTEZLERİN TESTİ

Araştırma hipotezlerini test etmek üzere çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ilk olarak panik yatırımların panik alış satış boyutunun bireysel yatırım performansını negatif yönde anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir ($\beta = -0,162$, sig. 0,032). Ayrıca panik yatırım değişkeninin panik alamama satamama boyutunun bireysel yatırım performansını etkilemediği görülmektedir ($\beta = 0,086$, sig. 0,136). Dolayısıyla “H1: Yüksek enflasyon ortamında panik yatırım kararları, bireysel yatırım performansını negatif etkiler” hipotezi kısmen desteklenmektedir. Özellikle panik duygusuna dayalı anlık alış satışlar yapmanın, yüksek enflasyon ortamında bireysel yatırımcı performansını düşük düzeyde negatif yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Bunların yanında, yatırımları kaçırma korkusunun enflasyon ortamında bireysel yatırım performansını pozitif etkilediği görülmektedir ($\beta = 0,269$, sig. 0,000). Dolayısıyla yatırımlarla ilgili bilgileri takip edememe veya kaçırma korkusunun, yüksek enflasyon ortamında bireysel yatırım performansını pozitif etkilediği anlaşılmakta ve “H2: Yüksek enflasyon ortamında yatırımları kaçırma korkusu, bireysel yatırım performansını pozitif etkiler” hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 5. Regresyon Analizi

Bağımlı değişken: Bireysel Yatırım Performansı	β	LLCI	ULCI	Sig.	Tolerance	VIF
Panik yatırım/ Panikle alış satış	-,162	-0,309	-0,014	0,032	0,705	1,418
Panik yatırım/ Panikle alamama satamama	0,086	-0,027	0,198	0,136	0,778	1,286
Yatırımları kaçırma korkusu	0,269	0,138	0,400	0,000	0,761	1,314

7. TARTIŞMA

Araştırmada ulaşılan panik yatırım kararlarının panikle alış satış boyutunun bireysel yatırım performansını etkilediğine ilişkin bulgu, bireysel finans literatüründe zararda olan yatırımları devam ettirme ve karda olan yatırımları sonlandırma anlamına gelen konum etkisinin bireysel yatırımcıları olumsuz etkilediğini gösteren (kazançların azalması, zarar realizasyonu fırsatlarını kaçırma, pişmanlık yaşama vb.) (Shefrin, 2007; Fogel & Berry, 2010; Bashall, 2014) araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Ayrıca bu bulgu finansal kriz dönemlerin panik satışların yatırımcıları olumsuz etkilediğini (hisse getirilerinin azalması vb.) (Naseem vd., 2021; Ashtiani vd., 2021) gösteren araştırma bulgularıyla da benzerdir. Ancak çalışmada incelenen panikle alış satış değişkeninin, konum etkisi ve kriz dönemlerinde panikle satış davranışlarından daha kapsamlı ve panik ve korkuya dayalı olması bakımından farklı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer taraftan panikle alamama satamamanın bireysel yatırım performansını etkilemediğine ilişkin ulaşılan bulgu, panik duygusuna dayalı tüm yatırım kararlarının, yatırım performansını olumsuz etkilemeyebileceğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle yatırımlarını anlık panik duygusuyla elden çıkaramama veya panik duygusuna dayalı yatırım kararı alamamanın, bireysel yatırım performansını olumsuz etkilemediği anlaşılmaktadır. Araştırmada, yatırımları kaçırma korkusunun bireysel yatırım performansını pozitif etkilediğine ilişkin ulaşılan bulgu, yazındaki bu değişkenin bireylerin yatırım memnuniyetini (Gupta & Shrivastava, 2022; Argan vd., 2023) finansal risk yaklaşımlarını (Gerrans vd., 2023; Kaur vd., 2023) ve çeşitlendirme gibi yatırım kararlarını (Shiva vd., 2020) etkilediğini gösteren araştırma bulgularıyla benzerdir. Kısaca yatırımları kaçırma korkusunun, yüksek enflasyon ortamında bireysel yatırım performansını olumlu etkilediği anlaşılmaktadır.

8. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, enflasyon ortamında bireysel yatırım performansını etkilemesi muhtemel değişkenler olarak, panik yatırım davranışları ve yatırımları kaçırma korkusu ele alınmıştır. Araştırmanın, duyguların insan davranışlarındaki etkilerinin finansal kararlarda da etkili olabileceğini göstermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle bireysel finansal yönetim yazınında, panik duygusuna dayalı yatırım kararları almanın etkilerine ilişkin bulgularla karşılaşılmamakta, kaçırma korkusunun etkilerine ilişkin ise kısıtlı bulgularla karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada yatırımcıların panikle alış satış davranışlarının, enflasyon ortamında bireysel yatırım performanslarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Buna göre, yatırımcılara panik veya korkuya dayalı ani alış satış şeklinde yatırım kararları almaması önerilmektedir. Araştırma ulaşılan bulguların, bireysel yatırım davranışlarını ve bireysel yatırım performansını etkileyen belirli duygusal faktörleri anlamaya katkı sağlaması umulmaktadır. Bununla birlikte, bireysel finansal yönetim veya yatırım danışmanlığı eğitimlerinde, bu değişkenlere ilişkin iletişimlerin kurulması da mümkündür. Ayrıca bireysel yatırım davranışları ve performansı konularında gerçekleştirilecek araştırmalarda, paniğe dayalı yatırım ve yatırımları kaçırma korkusu değişkenlerinin göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da kısıtları mevcuttur. Bunlardan bazıları; araştırmanın betimsel nitelikte olmasından dolayı neden sonuç ilişkilerini göstermemesi, belirli anda insanların değişkenlerle ilgili kişisel yargılarını içermesi, bulguların sadece enflasyon ortamındaki yatırım kararlarını kapsamaması, verilerin dar bir coğrafyadan toplanmasından dolayı bulguların genelleştirilememesi ve katılımcıların araştırma sorularına doğru cevaplar verdiğinin varsayılmasından dolayı sonuçların mutlak olmaması olarak ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akhtar, F., & Das, N. (2020). Investor personality and investment performance: from the perspective of psychological traits. *Qualitative Research in Financial Markets*, 12(3), 333-352.
- Akhtar, F., Thyagaraj, K. S., & Das, N. (2018). The impact of social influence on the relationship between personality traits and perceived investment performance of individual investors: Evidence from Indian stock market. *International Journal of Managerial Finance*, 14(1), 130-148.
- Aksoy, M., & Topcu, N. (2013). Altın ile hisse senedi ve enflasyon arasındaki ilişki, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, 76, 59 - 78
- Argan, M., Altundal, V., & Tokay Argan, M. (2023). What is the role of Fomo in individual investment behavior? The relationship among Fomo, involvement, engagement, and satisfaction. *Journal of East-West Business*, 29(1), 69-96.
- Arora, M., & Kumari, S. (2015). Risk taking in financial decisions as a function of age, gender: mediating role of loss a version and regret. *International Journal of Applied Psychology*, 5(4), 83-89.
- Ashtiani, A. Z., Rieger, M. O., & Stutz, D. (2021). Nudging against panic selling: Making use of the IKEA effect. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 30, 100502, 1-11.
- Barber, B. M., & Odean, T. (2000). Trading is hazardous to your wealth: The common stock investment performance of individual investors. *The journal of Finance*, 55(2), 773-806. 773
- Bashall, J. (2014). *The disposition effect in South African Equity markets*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Master of Commerce, Finansal Yönetim, University of Cape Town,
- Byun, S. E., & Sternquist, B. (2008). The antecedents of in-store hoarding: Measurement and application in the fast fashion retail environment. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 18(2), 133-147.
- Cao, M. M., Nguyen, N. T., & Tran, T. T. (2021). Behavioral factors on individual investors' decision making and investment performance: A survey from the Vietnam Stock Market. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(3), 845-853.
- Charles, A., & Kasilingam, R. (2015). Do investor's emotions determine their investment decisions?. *drishtikon: A Management Journal*, 6(2), 1-29.
- Chu, W., Im, M., & Lee, E. J. (2014). Investor expertise as mastery over mind: Regulating loss affect for superior investment performance. *Psychology & Marketing*, 31(5), 321-334.
- Dağlı, H., Bank, S., Er, B. (2008). Türkiye'deki bireysel emeklilik yatırım fonlarının performans değerlendirmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 40, 84-94
- Dar, F. A., & Hakeem, I. A. (2015). The influence of behavioural factors on investors investment decisions: A conceptual model. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences*, 5(10), 51-65.
- Elkind, D., Kaminski, K., Lo, A. W., Siah, K. W., & Wong, C. H. (2022). When do investors freakout? Machine learning predictions of panic selling. *Journal of Financial Data Science*, 4(1), 11-39.
- Fogel, S. O. C., & Berry, T. (2010). The disposition effect and individual investor decisions: The roles of regret and counterfactual alternatives. *Journal of Behavioral Finance*, 7(2), 107-116.
- Gerrans, P., Abisekaraj, S. B., & Liu, Z. F. (2023). The fear of missing out on crypto currency and stock investments: Direct and indirect effects of financial literacy and risk tolerance. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(1), 103-137.
- Goldstein, I. (2013). Empirical literature on financial crises: Fundamentals vs. panic. *The Evidence and Impact of Financial Globalization*, 523-534.
- Gupta, S., & Shrivastava, M. (2022). Herding and loss aversion in stock markets: mediating role of fear of missing out (FOMO) in retail investors. *International Journal of Emerging Markets*, 17(7), 1720-1737.
- Güngör, S., Küçün, N. T., & Erol, K. (2022). Fear of missing out reality in financial investments. *International Journal of Business & Management Studies*, 3(10), 53-59.

- Hershfield, H. (2020). How availability bias and FOMO can impact financial decision-making. *Avant is Investors*, 24, 1-3.
- Huynh, T. D., & Xia, Y. (2023). Panic selling when disaster strikes: Evidence in the bond and stock markets. *Management Science*, 69(12), 7448-7467.
- Johnsson, M., Lindblom, H., & Platan, P. (2002). *Behavioral Finance and the Change of Investor Behavior During and after the Speculative Bubble at the End of the 1990s*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), School of Economics and Management, Lund University.
- Kang, I., He, X., & Shin, M. M. (2020). Chinese consumers' herd consumption behavior related to Korean luxury cosmetics: the mediating role of fear of missing out. *Frontiers in Psychology*, 11, 507124.
- Kaur, M., Jain, J., & Sood, K. (2023). "All are investing in Crypto, I fear of being missed out": examining the influence of herding, loss aversion, and over confidence in the crypto currency market with the mediating effect of FOMO. *Quality & Quantity*, 1-27.
- Kaustia, M. (2010). Disposition effect. (İçinde: *Behavioral Finance: Investors, Corporations, and Markets*, ed. Baker, H. K., Nofsinger, J.R.), Wiley & Sons, New Jersey, 169-189.
- Kiss, H. J., Rodriguez-Lara, I., & Rosa-Garcia, A. (2014). Do women panic more than men? An experimental study of financial decisions. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 52, 40-51.
- Kwak, S. H. (2022). Portfolio adjustment and panic behavior under true uncertainty (No. 2022-18). *Working Paper*, 2022-18, University of Massachusetts, Department of Economics, Amherst, MA.
- Laungratanamas, K., & Nuangjamnong, C. (2023). Behavioral biases and fear of missing out impact investment decisions in Thailand and during COVID-19 pandemic. *Universal Journal of Financial Economics*, 2(2), 1-20.
- Lins, S., & Aquino, S. (2020). Development and initial psychometric properties of a panic buying scale during COVID-19 pandemic. *Heliyon*, 6(9), e04746.
- Naseem, S., Mohsin, M., Hui, W., Liyan, G., & Penglai, K. (2021). The investor psychology and stock market behavior during the initial era of COVID-19: a study of China, Japan, and the United States. *Frontiers in Psychology*, 12, 626934.
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848.
- Rajkumar, R. P. (2021). A Biopsychosocial approach to understanding panic buying: Integrating neurobiological, attachment-based, and social-anthropological perspectives. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 652353.
- Razzak, A., & Yousaf, S. (2022). Perceived resilience and vulnerability during the pandemic-infused panic buying and the role of COVID conspiracy beliefs: evidence from Pakistan. *Journal of Global Marketing*, 1-16.
- Rizvi, S., & Fatima, A. (2015). Behavioral finance: A study of correlation between personality traits with the investment patterns in the stock market. (İçinde: *Managing in Recovering Markets*, Editörler: S. Chatterjee, N. P. Singh, D. P. Goyal, N. Gupta) (143-155).
- Shefrin, H. (2007). How the disposition effect and momentum impact investment professionals. *Journal of Investment Consulting*, 8(2), 68-79.
- Shefrin, H., & Statman, M. (1985). The disposition to sell winners too early and ride losers too long: Theory and evidence. *The Journal of Finance*, 40(3), 777-790.
- Sherman, C. E., Arthur, D., & Thomas, J. (2021). Panic buying or preparedness? The effect of information, anxiety and resilience on stockpiling by Muslim consumers during the COVID-19 pandemic. *Journal of Islamic Marketing*, 12(3), 479-497.
- Shiller, R. J. (1987). Investor behavior in the October 1987 stock market crash: Survey evidence. *NBER Working Paper Series*, 2446, National Bureau of Economic Research, 1050, Cambridge, MA.

- Shiva, A., Narula, S., & Shahi, S. K. (2020). What drives retail investors' investment decisions? Evidence from no mobile phone phobia (Nomophobia) and investor fear of missing out (I-FoMo). *Journal of Content, Community and Communication*, 10(6), 2-21.
- Statman, M. (1999). Behavioral finance: Past battles and future engagements. *Financial Analysts Journal*, 55(6), 18-27.
- Tsao, Y. C., Raj, P. V. R. P., & Yu, V. (2019). Product substitution in different weights and brands considering customer segmentation and panic buying behavior. *Industrial Marketing Management*, 77, 209–220.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2024). *Konut Fiyat Endeksi*. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Konut+Fiyat+Endeksi/>, 10.08.2024.
- Abdin, S. Z., Farooq, O., Sultana, N., & Farooq, M. (2017). The impact of heuristics on investment decision and performance: Exploring multiple mediation mechanisms. *Research in International Business and Finance*, 42, 674-688.
- Ünal, S. (2021). Dövizin Borsa İstanbul pay piyasasında yatırım yapan yatırımcılar tarafından koruma amaçlı olarak kullanılmasının etkinliği, *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 5, 1, 245-263
- Weber, M., & Camerer, C. F. (1998). The disposition effect in securities trading: An experimental analysis. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 33(2), 167-184.
- Wendel, S. (2018). Using a behavioral approach to mitigate panic and improve investor outcomes. *Journal of Financial Planning*, 31(2), 48-56.
- Yuen, K. F., Tan, L. S., Wong, Y. D., & Wang, X. (2022). Social determinants of panic buying behaviour amidst COVID-19 pandemic: The role of perceived scarcity and anticipated regret. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 66, 102948, 1-12.